

Tomasz Galewski

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

INFORMATION LITERACY JAKO PODSTAWA TWORZENIA SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO

Streszczenie: Mimo braku jednolitej definicji społeczeństwa informacyjnego istnieją powszechne przesłanki jego tworzenia. Wyzwaniem staje się więc zdobycie odpowiednich umiejętności informacyjnych w czasach, gdy staje się ona kluczowym czynnikiem konkurencyjności gospodarczej. Zjawisku tworzenia się społeczeństwa informacyjnego towarzyszy również nagromadzenie olbrzymiej ilości danych i informacji, których człowiek nie jest w stanie przetworzyć i przyswoić. Tym bardziej uwaga powinna być zwrócona na kształcenie w kierunku *information literacy*. W artykule krótko przedstawiono ową koncepcję oraz ukazano kilka modeli tworzenia *information literacy* w innych krajach. Zwrócono również uwagę na brak istotnych kroków w kierunku kształcenia tych umiejętności w Polsce.

Słowa kluczowe: *information literacy*, społeczeństwo informacyjne, *information overload*, świadomość informacyjna.

1. Wstęp

Społeczeństwo informacyjne, jak do tej pory, nie doczekało się powszechnie uznanej definicji. Istnieje zresztą wiele innych prób określenia epoki, która nastaje po erze przemysłowej i stanowi tofflerowską „trzecią falę”¹. Badacze, którzy jednak zdecydowali się na używanie terminu społeczeństwo informacyjne, zaproponowali kilka ujęć; ich przykłady to²:

- „Społeczeństwo informacyjne to społeczeństwo, które właśnie się kształtuje, gdzie technologie gromadzenia i transmisji informacji i danych są powszechnie dostępne po niskich kosztach. Powszechnemu użyciu informacji i danych towarzyszą organizacyjne, komercyjne, społeczne i prawne zmiany, które głęboko zmieniają życie, pracę i społeczeństwo jako takie” (Luc Soete – jeden z ekspertów Unii Europejskiej w dziedzinie społeczeństwa informacyjnego).

---

¹ Listę określeń ery postprzemysłowej można odnaleźć w: T. Galewski, *Upowszechnianie się wykorzystania Internetu a funkcjonowanie gospodarki. Próba syntezy*, niepublikowana praca doktorska, AE, Wrocław 2008.

² R. Phillip, *Definicje społeczeństwa informacyjnego*, http://www.esociety.spoleczenstwoinformacyjne.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=43&Itemid=51 (25.05.2005).

- „Społeczeństwo charakteryzujące się przygotowaniem i zdolnością do użytkowania systemów informatycznych, skomputeryzowane i wykorzystujące usługi telekomunikacji do przesyłania i zdalnego przetwarzania informacji” (Kongres Informatyki Polskiej (1994), na podstawie Raportu Bangemanna dla Rady Europy).
- „Społeczeństwo, które charakteryzuje układ stosunków opartych na gospodarce informacyjnej (*information economy*) – gdy ponad 50% dochodu narodowego brutto powstaje w obrębie szeroko rozumianego sektora informacyjnego”.
- „Społeczeństwo informacyjne – nowy system społeczeństwa kształtujący się w krajach o wysokim stopniu rozwoju technologicznego, gdzie zarządzanie informacją, jej jakość, szybkość przepływu są zasadniczymi czynnikami konkurencyjności zarówno w przemyśle, jak i w usługach, a stopień rozwoju wymaga stosowania nowych technik gromadzenia, przetwarzania, przekazywania i użytkowania informacji”.
- „Społeczeństwo jutra będzie opierało się głównie na technologii informacyjnej, która może doprowadzić do wyodrębnienia się pewnych grup społecznych stojących w hierarchii zaawansowania ewolucyjnego i technicznego wyżej od pozostałych, nie mających wystarczającego potencjału gospodarczego”.

Widać więc, że – w zależności od źródła danej definicji – poszczególni autorzy ujmują różne aspekty tworzenia się społeczeństwa postindustrialnego, zwracając większą uwagę bądź to na kwestie technologii informatycznych, udział informacji w tworzeniu dochodu narodowego, bądź też na zagrożenia związane z potencjalnym wykluczeniem niektórych grup społecznych z korzystania z dobrodziejstw rozwoju technologii teleinformatycznych.

Powyższe definicje mają jednak kilka wspólnych punktów, które pozwalają na podanie głównych determinant powstawania społeczeństwa informacyjnego. Są to³:

- traktowanie informacji jako dobra ekonomicznego, podstawowego zasobu i podstawowej kategorii ekonomicznej,
- upowszechniony dostęp do technologii IT,
- swobodna cyrkulacja różnych kategorii informacji w społeczeństwie, nowe formy demokratyzacji – demokratyczny dostęp do informacji,
- około 50% zatrudnionych w sektorze informacyjnym,
- udział sektora informacyjnego w PKB – około 50%,
- sektor informacyjny warunkujący sprawne funkcjonowanie innych sektorów,
- specjalny status nauki i edukacji.

Jednocześnie można więc stwierdzić, że informacja staje się najważniejszym czynnikiem produkcji i najbardziej istotnym komponentem rozwoju gospodarcze-

³ M. Lubański, *Społeczeństwo informacyjne a cywilizacja informatyczna*, [w:] *Dylematy cywilizacji informatycznej*, red. A. Szewczyk, PWE, Warszawa 2004; B. Gregor, M. Stawiszyński, *e-Commerce*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz-Łódź 2002, s. 22.

go. Należy jednak pamiętać, że technologie informatyczne stanowią jedynie pewien szkielet przemiany społecznej, a do pełnego wykorzystania potencjału drzemącego w społeczeństwie informacyjnym niezbędne jest posiadanie odpowiedniego kapitału społecznego. Konieczne jest zwrócenie uwagi na aspekt społeczny rozwoju technologicznego, bez akceptacji społecznej niemożliwe jest bowiem odpowiednie zaadaptowanie poszczególnych rozwiązań technologicznych i osiągnięcie maksimum możliwości wpływu tychże technologii na wzrost gospodarczy i wydajność pracy. Nieodzowne staje się wzbudzenie w społeczeństwie tzw. świadomości informacyjnej i kultury informacyjnej.

2. Świadomość informacyjna i kultura informacyjna

Przez świadomość informacyjną rozumie się „zdolność umysłu do odzwierciedlenia rzeczywistości związanej z funkcjonowaniem społeczeństwa informacyjnego”⁴. Obywatele muszą więc być odpowiednio poinformowani o tym, jak zmienia się funkcjonowanie społeczeństwa, w którym żyją, na skutek rozprzestrzeniania się technologii teleinformatycznych i wzrostu znaczenia informacji dla prawidłowego rozwoju państwa.

Na wymiar przedmiotu tejże świadomości informacyjnej składają się⁵:

- świadomość znaczenia zasobów informacyjnych dla wzrostu gospodarczego kraju, tj. uznanie, że zasoby te mają znaczenie strategiczne,
- świadomość znaczenia technik informacyjnych (środków gromadzenia, przetwarzania, przechowywania i udostępniania informacji), czyli uznanie ich niezbędności, aby wykorzystać informację do celów strategicznych,
- świadomość znaczenia sektora informacyjnego gospodarki, tzn. produkcji informacji (jako dobra finalnego i jako komponentu składającego się na inne dobra) oraz jej rosnącego udziału w PKB,
- świadomość funkcjonowania rynku dóbr i usług informacyjnych, tj. uznanie informacji za towar oraz dobro podlegające prawom własności.

Autorzy koncepcji świadomości informacyjnej są zdania, iż brak któregokolwiek z wyżej wymienionych elementów nie oznacza, że świadomość informacyjna nie istnieje. „Świadomość informacyjna jest stopniowalna – pewne jej elementy są uświadomione bardziej niż pozostałe, inne mogą być nieobecne”⁶. Według tych autorów istnienie świadomości informacyjnej uwarunkowane jest stopniem kultury informacyjnej, która z kolei jest interpretowana jako⁷:

- umiejętność doboru właściwych narzędzi informatyki do rozwiązywania określonych zadań,

---

⁴ A. Szewczyk, *Świadomość i kultura informacyjna*, [w:] *Dylematy cywilizacji informatycznej*, red. A. Szewczyk, PWE, Warszawa 2004, s. 53.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem, s. 54.

⁷ Ibidem, s. 62.

- przyswojenie i interpretację podstawowych terminów i pojęć informatyki w takim zakresie, jakim powinien dysponować użytkownik,
- orientację w nowych tendencjach i technologiach informatycznych,
- umiejętność uczenia się i znajdowania źródeł informacji o nowych możliwościach wykorzystania komputera,
- nawyki prawidłowego obchodzenia się ze zbiorami danych,
- umiejętność posługiwania się podstawowymi środkami technicznymi,
- umiejętność precyzowania problemów, aby dało się je rozwiązać narzędziami informatyki,

Tak więc, aby obywatel mógł w pełni korzystać z dobrodziejstw technik teleinformatycznych, musi najpierw posiadać odpowiednią nowoczesną osobowość, która pozwoli mu uczestniczyć w procesach zmiany społecznej.

Nadmiar informacji w społeczeństwie informacyjnym. Odpowiednie przygotowanie do pozyskiwania, przetwarzania i przechowywania informacji staje się w społeczeństwie informacyjnym tym bardziej istotne, że egzystencja w erze post-industrialnej wiąże się z funkcjonowaniem w przestrzeni olbrzymiej ilości danych, z których należy umieć wybierać tylko te najbardziej odpowiednie.

Zjawisko nagromadzenia się znacznej ilości informacji określane jest przez R. Tadeusiewicza mianem „smogu informacyjnego” – „lawinowo rośnie liczba źródeł informacji, ale ich wartość jest często żadna. Smog jest produktem prymitywnego procesu spalania byle czego, byle gdzie i byle jak. Przez analogię, duszący nadmiar informacji paraliżuje rozwój i wykorzystanie technik informatycznych”⁸. Zdaniem R. Tadeusiewicza współczesny człowiek nie może się obyć bez wbudowanych filtrów selekcyjnych, które umożliwiają wybór tylko najbardziej istotnych informacji. Niestety według twórcy cybernetyki N. Wienera: „Nasze środowiska poddaliśmy tak radykalnym zmianom, iż musimy teraz poddać zmianom nas samych, aby móc w nimi istnieć”⁹. Sama mnogość informacji nie może w żaden sposób tworzyć wiedzy – konieczne są metanarzędzia, takie jak logika czy umiejętność krytycznego myślenia, ponieważ wyrwanie człowieka z triady informacja–wiedza–mądrość to najkrótsza droga do jego okaleczenia¹⁰.

Zdaniem A. Szewczyk, „aby zredukować zjawisko przeciążenia informacyjnego, konieczne jest odmienne traktowanie inteligencji – już nie jako umiejętności zdobywania informacji i podejmowania optymalnych decyzji, a jako zdolności do doboru odpowiednich informacji spośród ogromnego ich zbioru”¹¹.

Oblicza nadmiaru informacji. Przyrost ilości informacji na skutek rozpowszechniania się technologii teleinformatycznych odbywa się w olbrzymim tempie.

⁸ *O możliwych konsekwencjach nadmiaru informacji*, www.cyberkultura.pl (03.02.2004).

⁹ J. Kozielski, *O człowieku wielowymiarowym. Eseje psychologiczne*, PWN, Warszawa 1988, s. 307.

¹⁰ T. Galewski, op. cit.

¹¹ *Dylematy cywilizacji informatycznej*, red. A. Szewczyk, PWE, Warszawa 2004, s. 13.

Na potwierdzenie tej tezy poniżej zostanie przytoczonych kilka wyników badań dotyczących próby oszacowania ilości wytworzonych informacji lub tempa jej przyrostu.

- Ilość danych podwaja się co 100 dni, 3 mln artykułów napisanych rocznie w wyspecjalizowanych czasopismach, ponad 90% badaczy, jacy pojawili się w historii, żyje i pracuje współcześnie¹².
- Analiza przeprowadzona przez Uniwersytet Kalifornijski (University of California) w Berkeley (2000) wykazała, że w sieci jest 550 mld dokumentów (95% publicznie dostępnych), informacji przybywa w tempie 7,3 mln stron dziennie. Co roku powstaje 1,5 mld gigabajtów informacji, z czego 93% w postaci cyfrowej¹³.
- Raport firmy IDC pt. „The Expanding Digital Universe: A Forecast of Worldwide Information Growth Through 2010” wskazuje, że w 2007 r. „wyprodukowano” 281 eksabitów informacji. Na każdego mieszkańca przypada ok. 45 GB informacji. Aż 70% informacji tworzą użytkownicy indywidualni¹⁴.
- Badanie agencji Reuters przeprowadzone wśród menedżerów firm z USA, Australii, Wielkiej Brytanii, Singapuru i Hong Kongu wykazało, że¹⁵:
  - 49% menedżerów nie jest w stanie przetworzyć docierających do nich informacji,
  - 66% badanych przyznało, że nie wykorzystuje informacji w odpowiedni sposób,
  - 38% traci znaczną ilość czasu na znalezienie odpowiedniej informacji,
  - 43% twierdzi, że przeciążenie informacyjne jest odpowiedzialne za ich zmniejszoną zdolność do podejmowania decyzji i opóźnianie ważnych decyzji,
  - 44% uznało, że koszt zdobycia informacji przewyższa korzyści z jej posiadania.
- Badanie przeprowadzone przez Accenture (ponad 1000 menedżerów z USA i Wielkiej Brytanii) wykazało, że¹⁶:
  - 42% menedżerów jest „bombardowanych” zbyt dużą ilością informacji,
  - 39% przyznaje, że nie potrafi określić, która informacja jest aktualna,Z powyższych wyników badań – zwłaszcza tych dotyczących zjawiska przeciążenia informacyjnego wśród menedżerów – może wynikać konkluzja, że ze zjawie-

---

¹² S. Juszczyk, *Edukacja medialna w społeczeństwie informacyjnym*, Wydawnictwo A. Marszałek, Toruń 2002, s. 130.

¹³ *New study on the information explosion*, <http://www.bespacific.com/mt/archives/004291.html>.

¹⁴ J. Smith, *New study highlights worldwide phenomenon of “digital shadow”*, <http://www.bi-me.com/main.php?id=18328&t=1&c=36&cg=4> (2008).

¹⁵ J. Koski, *Reflections on Information Glut and other Issues in Knowledge Productivity*, Elsevier Science, New York 2001.

¹⁶ T. Wailgum, *Information overload is killing you and your productivity*, <http://www.cio.com.au/index.php/id;1097799588> (2008).

skiem nadmiaru informacji mamy do czynienia głównie na polu pracy zawodowej i korzystania z technologii teleinformatycznych, jednakże organizm ludzki jest poddawany działaniu coraz większej ilości informacji, które dotyczą wielu aspektów jego egzystencji. Jednym z pierwszych, który zwrócił na to uwagę, był A. Toffler, który w jednej ze swoich prac podał, że w 1992 r. premierzy w Wielkiej Brytanii zmieniali się o 13% częściej niż przed wiekiem, a mistrzowie boksu zmieniają się dwa razy szybciej¹⁷. Można również zauważyć szybsze tempo pojawiania się nowych słów i zanikania niektórych starych. Zdaniem A. Tofflera, człowiek z epoki Szekspira znalazłby jedynie pięć z dziewięciu obecnie używanych słów¹⁸. Potwierdzeniem tego zjawiska jest pojawienie się w słowniku Merriam-Webster w 2006 r. takich zwrotów, jak *google* i *spyware*¹⁹. Jeżeli dołożyć do wyżej wymienionych porcji informacji, które musi przyswoić człowiek, to, że w ramach konsumpcji staje on przed wyborem bardzo wielu wariantów tego samego dobra (np. w Szwecji istnieje 350 marek piwa, firma Seiko produkuje ponad 5 tys. modeli zegarków²⁰), to zdecydowanie można uznać, że człowiek staje w obliczu hiperwyboru.

Zdaniem H. Simona oczywiste jest, że jeżeli informacja konsumuje naszą uwagę, to w dzisiejszych czasach dokucza nam niedosyt uwagi²¹. Reakcja na to zjawisko z reguły przybiera jeden z dwóch stanów: „Pierwszy to gorączkowe przerzucanie się od przekazu do przekazu (co odpowiada przerzucaniu książek w bibliotece, naciśnięciu pilota telewizora itp.), drugi zaś to uporczywe trwanie przy swych dotychczasowych przyzwyczajeniach (pozostawanie przy jednym kanale radiowym, telewizyjnym, kupno tej samej gazety i tygodnika)”²². Do podobnych wniosków doszedł również J. Naisbitt – uważa on, że człowiek żyjący w społeczeństwie informacyjnym nie jest (lub nie będzie) w stanie samodzielnie ustalać swoich poglądów na każde zagadnienie istotne dla otaczającej rzeczywistości²³. Obywatele przechodzą od jednego do drugiego wydarzenia praktycznie bez większej refleksji, bez próby przyswojenia danych informacji i transformacji ich w wiedzę, J. Naisbitt proponuje więc nazwać taką sytuację „społeczeństwem wydarzeń”.

Information literacy – koncepcje i definicje. Koncepcja *information literacy* zrodziła się już na początku lat siedemdziesiątych XX w., lecz do tej pory nie ma powszechnie uznanej definicji tego zjawiska. Poniższe definicje pomogą wyłonić

¹⁷ A. Toffler, *Szok przyszłości*, Zysk i S-ka, Poznań 1998, s. 157.

¹⁸ Ibidem, s. 160.

¹⁹ *Spyware i google weszły do słownika*, „Dziennik Internautów” 2006 (z 7 lipca).

²⁰ J. Ridderstralle, K. Nordstrom, *Funky biznes*, WIG Press, Warszawa 2001, s. 54.

²¹ K. Kelly, *Nowe reguły nowej gospodarki. Dziesięć przełomowych strategii dla świata połączonego siecią*, WIG Press, Warszawa 2001, s. 49.

²² T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i internetu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 132.

²³ Bp M. Jędraszewski, *Społeczeństwo informacji społeczeństwem spotkania osób?*, „Ethos, Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II” 2005 nr 69-70, s. 158.

ogólny obraz koncepcji, która zdaniem wielu badaczy ma stanowić fundament tworzenia i sprawnego funkcjonowania społeczeństwa informacyjnego²⁴:

- Według Stowarzyszenia Bibliotek Amerykańskich (American Library Association – ALA), *information literacy* (IL) to „zespół umiejętności wymaganych do rozpoznania, kiedy informacja jest potrzebna, jej zlokalizowania i oceny oraz efektywnego wykorzystania potrzebnej informacji. Osoba wykształcona w zakresie IL potrafi określić zakres potrzebnej informacji, efektywnie i sprawnie dotrzeć do potrzebnych informacji, ocenić w sposób krytyczny informację oraz źródła jej pochodzenia, włączyć wybrane informacje do zasobu swojej wiedzy, efektywnie wykorzystać informacje do osiągnięcia konkretnego, zdefiniowanego celu, zrozumieć ekonomiczne, prawne i społeczne problemy związane z wykorzystaniem informacji oraz uzyskiwać i wykorzystywać informacje w sposób etyczny i zgodny z prawem”.
- Według definicji C.S. Doyle’a, która stała się potem podstawą wypracowanych standardów międzynarodowych dotyczących *information literacy*, osoba posiadająca umiejętności korzystania z informacji to: osoba, która ma świadomość, że odpowiednia i kompletna informacja jest podstawą inteligentnego podejmowania decyzji; rozpoznaje potrzeby informacyjne; formułuje pytania oparte na potrzebach informacyjnych; identyfikuje potencjalne źródła informacji; buduje efektywne strategie wyszukiwawcze; uzyskuje źródła informacji, zarówno komputerowe, jak i pozostałe; ocenia informacje; porządkuje je w celu praktycznego zastosowania; włącza nowe informacje w istniejący zasób wiedzy; wykorzystuje informacje w krytycznym myśleniu i rozwiązywaniu problemów.
- Zgodnie z definicją UNESCO (Deklaracja praska) – *information literacy* obejmuje wiedzę o własnych potrzebach informacyjnych oraz umiejętności identyfikowania, lokalizowania, oceny, organizowania i efektywnego tworzenia, wykorzystywania i przekazywania informacji w celu rozwiązywania problemów i podejmowania decyzji.
- W Polsce wyodrębnienia kluczowych umiejętności informacyjnych podjął się S. Juszczak. Zalicza on do nich m.in.²⁵:
  - efektywne korzystanie z narzędzi oferowanych przez technologie,
  - korzystanie z nowoczesnych środków gromadzenia i przetwarzania informacji,
  - skuteczne komunikowanie się w sposób pośredni z programem komputerowym przez urządzenia wejścia,

---

²⁴ Na podstawie: L. Derfert-Wolf, *Information literacy – koncepcje i nauczanie umiejętności informacyjnych*, <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/62/derfert.php>; K. Bańka, *Information literacy jako element budowania społeczeństwa informacyjnego*, <http://www.pldg.pl/p/pl/TarJF/openFile/35/11/1?ext=.pdf> (19.05. 2005); T. Galewski, op. cit.

²⁵ H. Batorowska, *Od alfabetyzacji informacyjnej do kultury informacyjnej*, [w:] *Komputer w edukacji*, red. J. Morbitzer, 15. Ogólnopolskie Sympozjum Naukowe, Wydawnictwo Naukowe AP, Kraków 2005.

- krytyczny odbiór informacji multimedialnych i ich wykorzystanie w procesie kształcenia lub pracy zawodowej,
- umiejętność pracy w zespole.

Z powyższych definicji wyłania się rozumienie *information literacy* jako skupienie nad zawartością informacji, komunikacji, analizie, wyszukiwaniu informacji i jej ocenie²⁶. Należy więc rozumieć *information literacy* bardziej holistycznie i nie utożsamiać jej z alfabetyzacją komputerową. Umiejętność posługiwania się informacją może być rozpatrywana jako nadrzędna w stosunku do koncepcji: *computer literacy*, *technical literacy* i *digital literacy*²⁷. Niestety wiele badań dotyczących *information literacy* utożsamia właśnie alfabetyzację informacyjną z komputerową i analizuje zachowania ankietowanych pod kątem stosowania przez nich odpowiednich systemów informatycznych oraz korzystania z informacji w wersji elektronicznej.

Należy zaznaczyć, że oprócz terminu *information literacy* istnieje wiele pokrewnych określeń tej koncepcji. Poniżej zaprezentowane zostały te, które najczęściej występują w pracach badaczy zajmujących się tą problematyką²⁸:

- w literaturze obcojęzycznej – *information skills*, *information literacy competencies*, *information handling*, ICT (*information and communication technology*) *skills*, *digital literacy*, *infoliteracy*,
- w literaturze polskiej – alfabetyzm informacyjny, umiejętności posługiwania się informacją, umiejętności informacyjne, kompetencje informacyjne.

Modele i standardy nauczania *information literacy*. W krajach, które dostrzegły już problem braku wśród niektórych osób lub nawet całych grup społecznych odpowiednich umiejętności informacyjnych, wprowadzane są liczne modele i standardy kształcenia w ramach *information literacy*. W pracy L. Derfert-Wolf można odnaleźć opis kilku najpopularniejszych z nich²⁹:

- Big 6 Skills – program nauczania *information literacy*, rozwiązywania problemów informacyjnych oraz zestaw umiejętności niezbędnych do sprawnego i skutecznego wypełniania potrzeb informacyjnych. Model ten obejmuje sześć etapów, a każdy z nich dzieli się na dwa podetapy:
  - 1) zdefiniowanie zadania – 1.1: Określenie problemu informacyjnego, 1.2: Określenie potrzeb informacyjnych w celu wypełnienia zadania;
  - 2) strategie wyszukiwania informacji – 2.1: Rozważenie wszystkich możliwych źródeł informacji, 2.2: Wybór najlepszego źródła;
  - 3) lokalizacja i dostęp – 3.1: Lokalizacja źródła, 3.2: Wyszukanie informacji ze źródeł;
  - 4) wykorzystanie informacji – 4.1: Praca ze źródłem; 4.2: Uzyskanie odpowiednich informacji;

²⁶ Ibidem.

²⁷ Ibidem.

²⁸ L. Derfert-Wolf, op. cit.

²⁹ Ibidem.

5) synteza – 5.1: Uporządkowanie informacji z różnych źródeł; 5.2: Prezentowanie informacji;

6) Ocena – 6.1: Ocena całego procesu (sprawność); 6.2: Ocena nowo wytworzonej informacji (skuteczność).

Jest to jeden z najpopularniejszych modeli nauczania umiejętności informacyjnych, wykorzystywany przez bibliotekarzy we współpracy z nauczycielami. Big 6 Skills jest również wymieniany jako przykład godny naśladowania w wielu dokumentach międzynarodowych i rządowych:

- Seven Faces of Information Literacy – opracowany przez Ch. Bruce’a na podstawie doświadczeń nauczycieli akademickich. Sformułowanych zostało siedem kategorii postrzegania i korzystania z informacji. Według tego modelu wykształcenie umiejętności posługiwania się informacją wymaga świadomości, że ludzie mają indywidualne doświadczenia w wykorzystaniu informacji.
- Seven Pillars of Information Literacy (SCONUL) – powszechnie wykorzystywany w angielskich szkołach i uczelniach. Określono w nim siedem filarów istnienia *information literacy*:
  - 1) rozpoznanie potrzeb informacyjnych,
  - 2) rozpoznanie sposobów zaspokojenia potrzeb informacyjnych,
  - 3) tworzenie strategii wyszukiwania informacji,
  - 4) lokalizowanie i dostęp do informacji,
  - 5) porównanie i ocena informacji uzyskanych z różnych źródeł,
  - 6) organizowanie, zastosowanie i prezentowanie informacji innym,
  - 7) synteza i tworzenie nowych zasobów wiedzy na podstawie istniejącej informacji.

Information literacy a cyfrowe wykluczenie. *Information literacy* staje się bez wątpienia jedną z kluczowych i koniecznych umiejętności w celu prawidłowej egzystencji człowieka w społeczeństwie informacyjnym. Odpowiednie posługiwanie się informacją stanowi podstawę do ukształtowania postaw twórczych oraz elastycznego dostosowywania się do dynamicznego otoczenia. Natomiast brak kompetencji w posługiwaniu się informacją może przyczyniać się do pogłębiania zróżnicowania społecznego. Pojawia się problem „ekskluzji informacyjnej” oraz tzw. informacyjnej *underclass*. Jak pisze S. Juszczak, „społeczeństwo informacyjne nie będzie monolitem, lecz federacją grup w rozmaity sposób korzystających ze źródeł i środków informacji”, a to będzie w dużym stopniu zależało od pewnych nabytych kompetencji w pozyskiwaniu, ocenianiu i wykorzystywaniu teŕże informacji³⁰.

Do zobrazowania znaczenia *information literacy* można w tym momencie posłuŕżyć się koncepcją W. Abramowicza, który wyróżnia cztery istotne role obywatelskie w zależności od nabytych umiejętności informacyjnych: „obywatel informujący się, obywatel komunikujący się, obywatel uczący się i obywatel tworzący. Uszeregowana

³⁰ H. Batorowska, op. cit.

ne są one według rosnących umiejętności informacyjnych. Każdy obywatel powinien przyjąć jedną z tych ról, by uniknąć wykluczenia informacyjnego³¹.

Wyznaczniki poszczególnych ról obywatelskich są następujące³²:

- Obywatele informujący się to najniższa rola w hierarchii społeczeństwa informacyjnego, choć nie oznacza to, że każdy bez wysiłku może stać się takim obywatelem. Konieczne jest opanowanie umiejętności korzystania z technologii informacyjnych w celu zebrania odpowiednich informacji. Wymaga to znajomości metod komunikowania się z urządzeniami informatycznymi. Większość urzędów ma podobny język komunikacji z użytkownikiem, więc nabyte umiejętności pozwalają na zaznajomienie się z większością istniejących narzędzi.
- Obywatele komunikujący się to wyższy poziom umiejętności informacyjnych: obywatel komunikujący się korzysta z technologii teleinformatycznych w celu komunikacji z innymi obywatelami. Potrafi dokonać podziału między narzędziami komunikacji synchronicznej i asynchronicznej. Cechą charakterystyczną obywatela komunikującego się jest też umiejętność wykonywania wielu czynności w tym samym czasie. Obywatel komunikujący się powinien również znać „język Internetu”, czyli angielski, i w porównaniu z obywatelem informującym się, oprócz wyszukiwania informacji, musi też nabyć umiejętność zarządzania informacją.
- Obywatel uczący się to kolejny poziom wykorzystania technologii telekomunikacyjnych. Oprócz umiejętności obywatela komunikującego się, uczący się musi umieć zastosować technologie w procesie pozyskania wiedzy, która stanowi o jego rozwoju. Obywatel ten powinien umieć zdefiniować swoje potrzeby informacyjne.
- Obywatel tworzący to najwyższa rola w społeczeństwie informacyjnym. Potrafi tworzyć cyfrowe produkty i usługi, które posłużą innym obywatelom. Powinien mieć zdolność do budowania sieci powiązań pomiędzy poznawanymi informacjami oraz do usuwania tych powiązań i rezygnacji z mniej istotnych informacji. Powstanie w ten sposób indywidualny obraz danego obszaru wiedzy i hierarchizacja faktów. Kolejną fazą jest wtedy przygotowanie prezentacji własnej wiedzy.

Information literacy a polski system oświaty i nauki. Niestety należy zauważyć, że koncepcja *information literacy* nie jest popularna w polskim systemie edukacji. W dokumentach rządowych z reguły przejawia się niejako w kontekście informatyzacji naszego kraju i jest określana mianem edukacji informatycznej. Tymczasem, zdaniem wielu badaczy, alfabetyzacja komputerowa nie jest wbrew pozorom trudna do opanowania i należy zwrócić większą uwagę na umiejętności obchodzenia się z informacją. W polskiej literaturze dotyczącej *information literacy* najczęściej moż-

³¹ T. Galewski, op. cit.

³² W. Abramowicz, *E-learning jako sposób akademickiego kształcenia dla społeczeństwa informacyjnego*, [w:] *Rozwój e-edukacji w ekonomicznym szkolnictwie wyższym*, red. M. Dąbrowski, M. Zając, Warszawa 2005, s. 11; T. Galewski, op. cit.

na spotkać pozycje tworzone przez bibliotekarzy – dokumenty rządowe stanowią tutaj mniejszość. Jednym z nielicznych przykładów jest inicjatywa ePolska 2001-2006, która zawiera ogólne założenia dotyczące inwestowania w ludzi i umiejętności. Miały one polegać na odejściu od przekazywania wiedzy faktograficznej i przejściu do nauczania twórczego myślenia. Niestety także i tutaj skoncentrowano się na infrastrukturze informatycznej oraz na nowych formach kształcenia, takich jak *e-learning*. Oczywiście nie można uczyć umiejętności informacyjnych bez odpowiedniej infrastruktury, ale zbytne koncentrowanie się na niej powoduje, że pomijana jest bardzo istotna kwestia współczesnego nauczania.

3. Podsumowanie

Społeczeństwo informacyjne w swej istocie jest formą rozwoju ekonomiczno-społecznego, w której dominującą rolę ma odgrywać pozyskiwanie, przetwarzanie, wykorzystywanie i przechowywanie informacji. Dla prawidłowej egzystencji człowieka w „erze informacji” konieczne się staje więc posiadanie odpowiednich umiejętności posługiwania się informacją. Na świecie koncepcja *information literacy* zdobywa coraz większą popularność, a w polskim systemie edukacyjnym niestety często mylona jest z alfabetyzacją komputerową i pomijana w wielu opracowaniach dotyczących koncepcji reform oświatowych. Należy mieć jednak nadzieję, że wkrótce owe zaległości zostaną nadrobione i w programach polskich szkół i uczelni pojawią się przedmioty, których tematem będzie nauczanie odpowiedniego posługiwania się informacją.

Literatura

- Abramowicz W., *E-learning jako sposób akademickiego kształcenia dla społeczeństwa informacyjnego*, [w:] *Rozwój e-edukacji w ekonomicznym szkolnictwie wyższym*, red. M. Dąbrowski, M. Zając, materiały z konferencji, Warszawa 2005.
- Bańka K., *Information literacy jako element budowania społeczeństwa informacyjnego*, <http://www.pldg.pl/p/pl/TarJF/openFile/35/11/1?ext=.pdf> (19.05. 2005).
- Batorowska H., *Od alfabetyzacji informacyjnej do kultury informacyjnej*, [w:] *Komputer w edukacji*, red. J. Morbitzer, 15. Ogólnopolskie Sympozjum Naukowe, Wyd. Nauk. AP, Kraków 2005.
- Derfert-Wolf L., *Information literacy – koncepcje i nauczanie umiejętności informacyjnych*, <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/62/derfert.php> (2005).
- Dylematy cywilizacji informatycznej*, red. A. Szewczyk, PWE, Warszawa 2004.
- Galewski T., *Upowszechnianie się wykorzystania Internetu a funkcjonowanie gospodarki. Próba syntezy*, niepublikowana praca doktorska, AE, Wrocław 2008.
- Goban-Klas T., *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Wydawnictwo Naukowe PWN 2006.
- Gregor B., Stawiszyński M., *e-Commerce*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz-Łódź 2002.
- Jędraszewski M. Bp, *Społeczeństwo informacji społeczeństwem spotkania osób?*, „Ethos. Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II” 2005 nr 69-70.

- Juszczyk S., *Edukacja medialna w społeczeństwie informacyjnym*, Wydawnictwo A. Marszałek, Toruń 2002.
- Kelly K., *Nowe reguły nowej gospodarki. Dziesięć przełomowych strategii dla świata połączonego siecią*, WIG Press, Warszawa 2001.
- Koski J., *Reflections on information glut and other issues in knowledge productivity*, Elsevier Science Ltd., New York 2001.
- Kozielecki J., *O człowieku wielowymiarowym. Eseje psychologiczne*, PWN, Warszawa 1988.
- Lubański M., *Spółczesność informacyjna a cywilizacja informatyczna*, [w:] *Dylematy cywilizacji informatycznej*, red. A. Szewczyk, PWE, Warszawa 2004.
- New Study on the Information Explosion*, <http://www.bespacific.com/mt/archives/004291.html>.
- O możliwych konsekwencjach nadmiaru informacji, www.cyberkultura.pl (03.02.2004).
- Phillip R., *Definicje społeczeństwa informacyjnego*, http://www.esociety.spoleczenstwoinformacyjne.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=43&Itemid=51 (25.05.2005).
- Oleszczuk M., *Praca w systemie gospodarki planowej*, [w:] *Co nam zostało z tych lat. Społeczeństwo polskie u progu zmiany systemu*, PWE, Warszawa 1991.
- Ridderstralle J., Nordstrom K., *Funky biznes*, WIG Press, Warszawa 2001.
- Smith J., (). *New study highlights worldwide phenomenon of "digital shadow"*, <http://www.bi-me.com/main.php?id=18328&t=1&c=36&cg=4> (2008).
- Spyware i google weszły do słownika*, „Dziennik Internautów” 2006 (z 07 lipca).
- Szaniawski P., *To się w głowie nie mieści*, „Newsweek” 2003 (z 26 grudnia).
- Szewczyk A., *Świadomość i kultura informacyjna*, [w:] *Dylematy cywilizacji informatycznej*, red. A. Szewczyk, PWE, Warszawa 2004.
- Toffler A., *Szok przyszłości*, Zysk i S-ka, Poznań 1998.
- Wailgum T., *Information overload is killing you and your productivity*, <http://www.cio.com.au/index.php/id;1097799588> (2008).

INFORMATION LITERACY AS A BASIS OF CREATING THE INFORMATION SOCIETY

Summary: Information is a crucial competitive factor in today's economy. Although the information society has not been defined in a unified way yet, the process of its development cannot be denied. This evolution is accompanied by a massive accumulation of data and information, difficult to process and learn for a human being. All these circumstances cause that information literacy is today a fundamental competence that needs to be developed in societies.

This paper describes briefly the concept of developing information literacy and presents several models of implementing this idea in other countries. The author also indicates the lack of substantial efforts made to improve these capabilities in Poland.